

Baad på Lolland

Af Margit Baad Pedersen

I 1596 kunne gårdmand Jørgen Baad i Paarup se sit navn på den nye klokke i Østofte Kirke. Her var det støbt på klockens rand sammen med præsten Hans Bruns¹ samt Hans Madsens, der ligesom Jørgen Baad var kirkevæрге. Jørgen Baad var en af de mange lollandske bønder, der ikke nøjedes med et fornavn og et sen-navn, men var kendt under et tilnavn, der blev nedarvet i slægten. I denne artikel skal vi følge navnet Baad i Jørgen Baads efterslægt gennem de næste knap 400 år, men også se på, hvordan navnet blev knyttet til personer uden for slægten.

Landbefolkningens navne

Helt frem til begyndelsen af 1800-tallet blev landbefolkningens børn kun døbt med fornavn. Dertil blev dog altid føjet et tilnavn endende på *-sen* eller *-datter* for at indikere, hvem faderen var, det såkaldte *patronym*. Dette patronym var et personligt tilnavn, der skiftede for hver generation, og altså ikke et slægtsnavn.

Store dele af landbefolkningen var imidlertid ikke henvist til at nøjes med fornavn + patronym. Overalt i landet brugte man også tilnavne, der blev ført videre fra slægtled til slægtled, eller som blev knyttet til en gård, således at en ny fæster antog den forriges tilnavn. Der var dog normalt

*Klokken fra 1596 i Østofte Kirke med sognepræstens og kirkeværgernes navne støbt på randen.
Foto Jørgen Pedersen.*

tale om uofficielle tilnavne, der langt fra altid fandt vej til officielle dokumenter. De omtales også som *folkelige tilnavne*. Brugen af de folkelige tilnavne udviklede sig forskelligt landet over. På størstedelen af

Sjælland samt i det østlige Jylland havde man åbenbart svært ved at skelne mellem øgenavne og de tilnavne, som bæreren gerne ville vedkende sig og selv anvende, og de folkelige tilnavne gled derfor næsten helt ud af brug. Anderledes gik det i Nordvestjylland samt på Lolland og Falster, hvor disse gamle tilnavne holdt sig langt op i 1800-tallet.

Fra myndighedernes side så man gerne, at hele landets befolkning fik egentlige slægtsnavne, og man gjorde et forsøg på at indføre dette ved en forordning i 1828, hvori det blev bestemt, at alle børn skulle døbes med både fornavn(e) og et slægtsnavn, som herefter skulle være fast for kommende generationer. Det blev overladt til forældrene selv at bestemme slægtsnavnet, men i de fleste tilfælde fik forordningen ingen praktisk betydning, ud over, at dåbsbarnets patronym nu også blev indføjet i kirkebogen, en praksis der i øvrigt mange steder allerede var indført, da de nye fortrykte kirkebøger blev taget i brug i 1814. En ny forordning fra 1856 slog fast, at det herefter var slut med selv at vælge barnets efternavn – for fremtiden skulle barnet døbes med samme efternavn som faderen. Det bevirkede, at størstedelen af landbefolkningen nu havde efternavne endende på -sen, og den gamle skik med at skifte navnet for hver generation ophørte heller ikke trods officielle forbud – folk forstod ikke, at det nu skulle lyde, som om en dreng var søn af sin farfar!

I slutningen af 1800-tallet fandt myndighederne det nødvendigt at gribe ind over for dominansen af sen-navne, som var upraktisk, fordi alt for mange bar det samme navn, og som man desuden opfattede som udtryk for en sproglig og æstetisk forarmelse. Opmærksomheden blev henledt på de gamle folkelige tilnavne, og en kom-

mission bestående af folkemindeforskeren Axel Olrik, historikeren Johannes Steenstrup og teologen Frederik Nielsen indsamlede et meget stort materiale fra hele landet om disse tilnavne. Ud fra dette skrev de en betænkning, der i 1899 blev udsendt i bogform under titlen *Dansk Navneskik*. Betænkningen rummer et væld af uvurderlige oplysninger om brugen af folkelige tilnavne. Den gav anledning til navneloven af 1904, gennem hvilken der blev givet nem adgang til at antage et nyt slægtsnavn, men hvor der også blev indført en beskyttelse af navne, der allerede var i brug.

På Lolland og Falster fandt man som nævnt usædvanligt mange folkelige tilnavne, der tilmed i forvejen var blevet genstand for omfattende undersøgelser udført af viceskoleinspektør P. Petersen i Nykøbing Falster i 1890'erne. Gennem indsamling af navnestof og oplysninger om brugen af tilnavne samt gennem arkivundersøgelser kunne P. Petersen udarbejde sit *Lolland-Falsters Navneværk*, som nu findes i Det Kongelige Biblioteks håndskriftsamling. En forkortet udgave blev i 1902 udsendt i bogform under titlen *Lolland-Falsters Navnebog* med indledning af Axel Olrik. Navnebogen rummer ikke mindre end ca. 1500 tilnavne med dokumentation for deres brug gennem tiden.

De folkelige tilnavne kan opdeles i tre hovedkategorier:

1. Gammelt navnestof, der blev brugt uden bevidsthed om navnets oprindelige betydning. Der kunne være tale om ord, hvis betydning ikke længere var kendt, som f.eks. *Slente*, *Hindtze* og *Hiog*, men det kunne også være betegnelser på genstande eller dyr som f.eks. *Baad*, *Plov* og *Due*. Derudover kunne navne, der oprindeligt var givet som beskrivelse af et legemligt kendetegn, overleveres som

- et anerkendt arveligt tilnavn. Det var f.eks. tilfældet med *Høj, Hvid og Krog*. Endelig er oldtidens personnavne blevet nedarvet som folkelige tilnavne, f.eks. *Blach, Piper og Kaare*.
2. Professionsnavne som *Møller, Væver, Smed og Degn* er naturligvis i første række blevet brugt om personer, der havde det pågældende erhverv, men disse navne kunne også nedarves som tilnavne, så f.eks. en gårdmand kunne hedde Degn.
 3. Tilflyttere fik ofte et tilnavn, der fortalte, hvor de kom fra. Der kunne være tale om nærliggende steder, som når en mand på Lolland blev kaldt *Hasling* efter Hasselø på Falster. Men også fjernere egne og lande kunne give stof til et tilnavn: *Friis* (fra Frisland), *Holst* (fra Holsten), *Skåning* (fra Skåne) og *Skotte* (fra Skotland).

Kilder

Landbefolkningens tilnavne i ældre tid kendes naturligvis udelukkende fra skriftlige kilder, som efter al sandsynlighed kun afspejler et minimum af de tilnavne, der har været i brug. Disse kilder er for langt den overvejende dels vedkommende skabt af folk, der ikke selv var en del af det bondesamfund, hvor tilnavnet blev brugt. Der var tale om f.eks. 1600-tallets skattemandtal, som i nogle tilfælde oprindeligt blev udfærdiget af den stedlige sognepræst, men som derefter blev skrevet af i lensadministrationen. Mange gange bærer mandtalslisterne præg af, at de er skrevet af gang på gang med det resultat, at simple afskrivningsfejl har sneget sig ind. Andre mandtal afslører, at en ikke stedkendt – sandsynligvis en lensskriver – har skrevet navnene ned, som han har hørt dem. Det kunne give anledning til misforståelser, som når f.eks. personer, der brugte det meget udbredte tilnavn *Brøgger* og havde et fornavn, der sluttede på -s, kom til at hedde f.eks. *Jens Sprøgger*, *Hans Sprøgger* etc.²

Det virker tilfældigt, om et tilnavn kom med i skattemandtallene, eller om der i stedet er brugt det mere almindelige patronym. Der er således eksempler på, at den samme person optræder med tilnavn i ét sæt lister, men med patronym i et andet, samtidigt sæt.

Tingbøgerne er også en vigtig kilde til navnestof. Der er bevaret en enkelt tingbog fra Maribo Klosters Birk (1663-1673), som bl.a. omfattede Østofte sogn.³ Det var et lille birk; birkefogeden var en af Østoftes bønder, og birkets bønder blev indkaldt efter tur som stokkemænd. Alt tyder således på, at der virkelig var tale om en lokal forsamling, hvor det kunne forventes, at man brugte de navne, man var vant til i det daglige. Tingbogen rummer mange tilnavne, men heller ikke her var brugen af dem konsekvent. Således blev f.eks. en af gårdmændene i Paarup de fleste gange kaldt Jørgen Pedersen, men to gange Jørgen Pedersen Kaare og to gange Jørgen Kaare.

Kirkebøgerne er naturligvis en af hovedkilderne til navnestoffet. Men heller ikke her er der nogen konsekvens i brugen af tilnavne. Sognepræsterne har haft forskellig opfattelse af tilnavnenes betydning, og man kan ikke gå ud fra, at en person, der udelukkende nævnes ved fornavn + patronym, ikke også har haft et tilnavn, der er blevet brugt i det daglige. I Østofte kirkebog, der findes bevaret fra 1716 (dog med huller de første år), bruges tilnavnene flittigt gennem hele 1700-tallet. I store træk svarer brugen også til den navneskik, der er beskrevet i *Dansk Navneskik* på grundlag af erindringer. En mand begyndte normalt først at bruge sit tilnavn, når han blev gift. Ungkarl *Niels Jørgensen* blev gift, og derefter var han gårdmand *Niels Baad*. Da de nye kirkebøger med fortrykte rubrikker blev taget i brug i 1814, skulle barnets fulde navn

anføres ved dåb. Det blev stort set altid til fornavn + patronym, også selv om faderen anføres med et tilnavn i forældrerubrikken. Der blev heller ikke ændret ved denne praksis efter dåbsforordningen fra 1828. Men efterhånden bredte den opfattelse sig, at det navn, et barn havde fået ved dåben, var det *korrekte* navn, som skulle bruges ved alle senere begivenheder. Det var en praksis, der for alvor var medvirkende til, at tilnavnene forsvandt fra de skriftlige kilder.

Forekomsten af tilnavne i folketællingerne synes lige så vilkårlig som i det øvrige skriftlige kildemateriale, og der kan findes mange eksempler på, at personer, der vitterligt var kendt under deres tilnavn, kun optræder med et patronym, som åbenbart også i denne sammenhæng blev opfattet som det korrekte efternavn. Der synes tilmed at være en tendens til, at tilnavne brugtes sjældnere i folketællinger end i andre kilder.

Navnet Baad

Baad blev i middelalderen ført som slægtsnavn af to lavadelige slægter med gods på Lolland. Der nævnes Baad'er på Aarsmarke (nu Knuthenborg), på Binnitse og på Tillitsegaard i det 15. og 16. århundrede. Tillitsegaard og Binnitse blev i henholdsvis 1494 og 1561 afhændet til Maribo Kloster, hvor der i sidste halvdel af 1500-tallet blandt klosterdamerne boede to medlemmer af den familie Baad, der havde ejet Binnitse.⁴ De to slægter uddøde i det 16. århundrede og begyndelsen af det 17. århundrede, men det er langt fra usandsynligt, at medlemmer af slægterne længe forinden havde opgivet deres adelige status med militære forpligtelser over for kongen og i stedet foretrak at leve på en bondegård, måske i første omgang som selvejer. En mulig direkte slægtsforbindelse til en af de senere bondeslægter med tilnavnet Baad vil dog næppe kunne dokumenteres. Navnet Baad hører desuden

til det gamle navneforråd og kan være taget i brug af flere forskellige slægter, uden at der har været nogen familiemæssig sammenhæng.

Baad hørte ikke til de meget brugte tilnavne i bondestanden på Lolland. Navne som f.eks. Blak, Krog, Slente, Brun og Brøgger havde en langt større udbredelse. Ifølge ekstraskattemandtallet fra 1610 boede der på Lolland foruden Jørgen Baad i Paarup kun en selvejer ved navn Oluf Baad i Harpelunde, Sandby sogn, samt to fæstebønder, Christen og Niels Baad i Branderslev by og sogn. Både i Harpelunde og i Branderslev nævnes en eller flere personer med tilnavnet Baad i nogle af de følgende skattelister, og i Volshave, Gurreby sogn, nævnes en selvejer Peder Baad fra 1622. Han afløses af Morten Baad i 1636.⁵ Stikprøver i kirkebøgerne fra Sandby og Branderslev tyder på, at navnet ikke overlevede der op i 1700-tallet. Derimod boede der ifølge kirkebøgerne flere personer ved navn Baad i Utterslev og Vindeby samt i Vaabensted i 1700-tallet, men ingen af de nævnte steder synes navnet at være brugt længere frem i tiden.

Baad i Paarup

Paarup, hvor Jørgen Baad boede o. 1600, er en af landsbyerne i Østofte sogn. De øvrige er kirkebyen Østofte samt Nørreballe, Sørup, Havlække, Langet og Erikstrup. Indtil 1881 hørte det nuværende Bandholm sogn med landsbyerne Bandholm og Reersnæs også til Østofte sogn. Paarup havde otte gårde, hvoraf de to var selvejergårde. Alle byens fæstegårde hørte o. 1600 under Maribo Kloster, der fra 1577 også havde herlighedsretten over de to selvejergårde.⁶ Maribo Klosters gods overgik i 1623 til det nystiftede Sorø Akademi, og da Akademiet blev nedlagt i 1665, blev godset som kron-gods overdraget dronning Sophie Amalie. Først i 1686 fik Paarups bønder et privat

Jørgen Baads navn på kirkeklokken i Østofte. I Danmarks Kirker, Maribo Amt (side 865) er navnet læst som Jurgen Baane. Ved nærmere eftersyn viser det sig, at Jurgens efternavn er skrevet: BAAII. Denne fejllæsning findes flere andre steder i litteraturen, men som klokken hænger i dag, kan man komme helt tæt på indskriften og med en finger overtøge sig om, at der hverken er N eller E i navnet. Stavemåden BAAII afspejler den lokale udtale, som af P. Petersen i Lolland-Falsters navnebog angives således: boå. På det ældste matrikelkort fra Sørup skrives navnet Baae, og det samme er tilfældet i en fæsteprotokol fra 1815 samt i 1901-folketællingen for Stokkemark sogn. Men langt de fleste gange er stavemåden Baad, fra skattemandtallet i 1610 til i dag. Foto Jørgen Pedersen.

herskab, da hele byen blev købt af Aarsmarkes ejer Eggert Christopher Knuth.

Jørgen Baad (død o. 1615)

Gårdmand og kirkeværges Jørgen Baad i Paarup er den første med dette tilnavn i Østofte sogn, som vi kender noget til ud over selve navnet, og hvor vi tilmed kender hans efterslægt. Der var ganske vist en Jacop Baadt i Sørup i 1584, en husmand eller inderste Rasmus Baad i Østofte i 1613 og 1614 samt en gårdsæde Jeppe Baad i Nørreballe i 1620⁷, men deres sandsynlige slægtskab med Jørgen Baad kan ikke dokumenteres. Jørgen Baad sad på en af de to store fæstegårde i byen, som menes at være en delt middelalderlig adelsgård.⁸ Som kirkeværges hørte han til de velstillede bønder i sognet, som man turde betro

store pengebeløb. Kirkeværgerne havde nemlig til opgave at administrere kirkens midler, indkræve kirketienden og aflægge regnskab over for kirkens patron. I Østofte hørte kirken o. 1600 under Maribo Kloster, og klosterets abbedisse var kirkens patron. Det er sandsynligt, at Jørgen Baad kunne både læse, skrive og regne, men desværre er der ikke bevaret regnskaber, der kan dokumentere det. Kirkeværgerne havde ansvar for kirkebygningens vedligeholdelse, og de kunne komme med forslag til anskaffelse af nyt inventar som f.eks. den nye kirkeklokke, der blev støbt i 1596 og forsynet med abbedisse Sophie Gyldenstjernes navn foruden sognepræstens og de to kirkeværgers.

Jørgen Baad i Paarup nævnes som fæstebonde i Paarup i skattemandtallet fra 1610 til 1614. Der er ikke bevaret mandtallet for de

to følgende år, og i 1617 var han afløst af Simon Baad, som uden tvivl var hans søn, jfr. den vekslen mellem de to fornavne, der kan påvises senere.

Simon Baad (død o. 1644)

Simon Baad overtog faderens fæstegård, og i 1620 var han desuden blevet med-ejer af den vindmølle, der stod på den ene selvejergårds grund. I perioden 1637-1644 anføres Simon Baad i skattelisterne også som ejer af denne selvejergård, samtidig med at han drev den store fæstegård, som hans far havde haft. Derudover bestred han hvervet som skovfoged i Merretskov, dvs. han skulle holde øje med, at der ikke skete ulovlig hugst eller jagt i skoven. Som skovfoged skulle han også sørge for udvisning af brænde og tømmer til de andre bønder samt forestå indbrænding af deres svin, dvs. holde regnskab med, at bønderne ikke satte flere svin på græsning i skoven, end de havde ret til efter den årlige vurdering af oldensituationen.⁹ I 1641/42 afregnede han til Maribo Kloster 1½ daler 3 mark for salg af vindfælder fra skoven.¹⁰ Det kunne tyde på, at han ligesom sin far var i stand til at føre et regnskab og altså havde lært at læse og skrive.

I et af de to skattemandtal fra 1644 nævnes for første gang ikke Simon Baad, men *Simon Baads kvinde*, hvilket må betyde, at manden var død. Simon Baads børn var sikkert mindreårige, for de to gårde gik ikke umiddelbart videre til en søn. I stedet fæstede Hans Mogensen fra Østofte i 1645/1646 *Simons gård i Paarup, som han iboede og fradøde*.¹¹ Hans Mogensen giftede sig med Simon Baads enke, Maren,¹² og derigennem kom han også i besiddelse af selvejergården. Han blev aldrig selv kaldt Baad, og tilnavnet blev i næste generation kun brugt af Simon Baads søn, Jørgen Baad.

Maren gjorde ikke noget godt parti, da hun giftede sig med Hans Mogensen, for

han evnede ikke at drive gården og sank dybere og dybere ned i en håbløs gæld. Det var ganske vist strenge tider for bønderne under og efter svenskekrigene 1657-60, men Paarup var ikke så hårdt ramt som de landsbyer, der lå nærmere kysten. I april 1665 blev Hans Mogensen dømt fra fæstegården, men året efter opholdt han sig stadig på gården, som nu fremstod i en elendig stand. I august 1666 boede han der ikke længere, og i februar 1667 blev det endelig fastslået på birketinget, at han var borttrømt og havde efterladt sin kone i Paarup.¹³

Jørgen Baad (1630'erne?-1679)

Hans Mogensen overtog som nævnt også Simon Baads selvejergård. I et skattemandtal fra 1656 står han ganske vist som ejer sammen med en Hans Bode. Det er den eneste gang, denne person nævnes, og der er sikkert tale om en skrivefejl for stedsønnen Jørgen Bode, dvs. Baad. Selvejergården var en del af arven efter Simon Baad, og Jørgen Baad har formentlig taget sin fædrene arv i besiddelse, da han blev voksen. I 1656 anføres han under navnet *Jørgen Simensen Baad* som ny fæster på Jørgen Thordsens fæstegård i Paarup, og da der senere omtales en steddatter ved navn Kirsten Jørgensdatter, er det sandsynligt, at han giftede sig med Jørgen Thordsens enke.¹⁴ Med lidt forsigtighed kan vi sætte hans fødselsår til 1630'erne, da han var mindreårig i 1644, men voksen i 1656.

I en liste over restancer på landgilde 1663/64 nævnes Jørgen Simensen Baad både på sin fæstegård og på sin *bondegård*, dvs. selvejergården. Derimod drev han ikke Paarup Mølle, som hans stedfader pantsatte i 1663, og som derefter gled ud af familiens besiddelse.

Som nævnt er en enkelt af tingbøgerne for Maribo Kloster birk bevaret. Den dækker perioden 20. november 1663 til 21. februar

1673. Omtalen af Jørgen Baad i tingbogen efterlader et indtryk af en bonde, der indtog en fremtrædende position i landsbyen, ligesom det havde været tilfældet med hans farfar og sikkert også hans far. Han kendte sine rettigheder og lod sig ikke kyse, når øvrigheden/herskabet stillede uretmæssige krav. Han havde øjensynligt orden i økonomien, og da ridefogeden i 1670 stævned ham for gæld, fremlagde han kvitteringer for en del af beløbet og tilbød at betale resten på stedet. Ved samme lejlighed blev han også beskyldt for at have haft svin i skoven ud over de 16, han betalte oldengæld for. Han påstod, at han ikke havde haft flere, hvilket efter hans mening heller ikke kunne bevises, og denne sag måtte falde.¹⁵ Et andet eksempel: i 1672 begyndte Christen Olsen Væver i Erikstrup at inddrive gæld. En af skyldnerne var Jørgen Baads mor, Maren Simmens, der skulle skyldte 5½ daler. Jørgen Baad var laugværge for sin mor, og han mødte i retten og krævede skriftligt bevis for gælden. Det kunne ikke fremlægges, og hans mor gik fri.¹⁶ Jørgen Baads besindige væsen kom også til udtryk, når han greb ind i stridigheder i landsbyen, enten som mægler udpeget af birketinget eller på eget initiativ.¹⁷

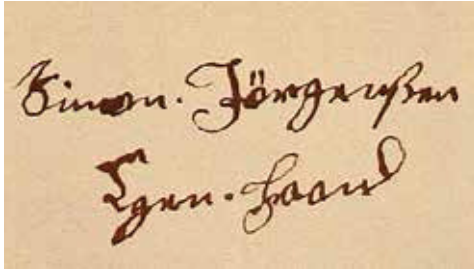
Som det var tilfældet i mange andre af de små birker, var birkefogeden i Maribo Kloster birk som nævnt en af bønderne, i dette tilfælde Peder Jørgensen i Østofte. Han var undertiden inhabil som part i en sag, og der blev så udpeget en midlertidig dommer. Det skete i alt fem gange i løbet af de år, tingbogen dækker, og Jørgen Baad blev udpeget de tre gange – 4. oktober og 15. november 1672 samt 17. januar 1673.

Jørgen Baad kunne efter al sandsynlighed både læse og skrive og altså også læse loven, på dette tidspunkt den såkaldte Christian den Fjerdes Reces, en samlet udgave af gældende lov udgivet til praktisk brug i 1643. I de sager, hvor Jørgen Baad var

tilforordnet dommer, var det ganske vist birkefogeden, der henviste til de relevante paragraffer i recessen, men i talrige andre tilfælde fremlagde Jørgen Baad skriftligt materiale i retten i form af kvitteringer, som han uden tvivl selv var i stand til at læse.

Jørgen Baad blev de fleste gange i tingbogen og i skattelisterne benævnt *Jørgen Baad*, men en del gange kom også hans patronym med: *Jørgen Simonsen Baad*. Kun ved to lejligheder blev han kaldt *Jørgen Simonsen* uden Baad. Den ene gang (i forbindelse med restance på småredsel 21. juli 1671) er formuleringen *Jørgen Simonsen og broder*. Med *broder* hentydes sikkert (fejlagtigt) til Christen Simonsen, der havde overtaget en selvejergård i Nørreballe efter sin far Simon Hansen, og som fra 1675 nævnes som fæster i den gård, som Jørgen Baad hidtil havde haft. Der er altså ikke tale om en broder til Jørgen Baad, som patronymet har forledt en skriver til at tro, men derimod Jørgen Baads svigersøn, der var gift med hans datter (eller steddatter) Karen og i en periode havde drevet fæstegården i Paarup sammen med sin svigerfar.

Jørgen Baad døde sandsynligvis i 1679. I en skattemåling, der dækker kalenderåret 1680, nævnes *Dorte Baads* på selvejergården i Paarup.¹⁸ En gift kone blev som regel omtalt med sin mands navn i genitiv. Det kunne som her være tilnavnet, men også mandens fornavn kunne anvendes (derimod ikke patronymet). Således blev Jørgen Baads mor som tidligere nævnt omtalt som *Maren Simmens* i tingbogen, dvs. hun brugte sin første mands fornavn, hvilket jo var meget forståeligt set i sammenhæng med, at det drejede sig om en sag, hvor hendes søn og værge Jørgen Baad skulle tale hendes sag. Dorte Baads omtaltes et par år efter sin mands død som *Dorte Hansdatter*, hvilket også var tilfældet, da der blev skiftet efter hende i 1694.¹⁹

Simon Jørgensen Baad kunne som en af de få bønder selv skrive sit navn på den klage, han afleverede til kommissionen, der i 1682 skulle undersøge forholdene på Maribo Klosters gods. Men han skrev ikke sit tilnavn, selv om det normalt blev brugt i de skriftlige kilder, hvor han nævnes.

Simon Baad (død 1703 eller 1704)

Simon Jørgensen Baad drev efter faderens død selvejergården sammen med sin mor. Paarups bønder hørte som nævnt stadig under Maribo Kloster, der efter lukningen af Sorø Akademi var lagt til dronning Sophie Amalies livgeding. Det var ikke noget godt skifte set fra bøndernes side. Der blev klaget så vedholdende over forvalterens uretfærdige og vilkårlige behandling af bønderne, at regeringen følte sig nødsaget til at undersøge forholdene nærmere. I 1682 blev der nedsat en kommission, som modtog klager over forvalteren fra en lang række af bønderne, blandt dem også Simon Jørgensen (som ikke brugte Baad ved denne lejlighed). Selve klagen var skrevet af en skriver, men Simon Jørgensen skrev under med egen hånd i modsætning til langt de fleste andre bønder, hvis klager ligger i kommissionens arkiv. Simons hovedanke var, at han var blevet pålagt større byrder, end hans far havde været. Han skulle nu gøre ægter, age hovbrænde og lukke hovgærder på lige fod med fæstebønderne; dvs. at gårdens status som selvejergård ikke længere blev respekteret. Han slutter med at appellere til kommissærerne om, at de

vil hjælpe ham til stadig at *nyde de privilegier og frihed som af arilds tid har ligget til min gård*. Han var på det tidspunkt stadig ugift og præsenterede sig selv som en fattig ungkarl, der har gården sammen med sin fattige gamle mor. Man skal dog ikke tage en sådan formulering for pålydende; det var normalt i bønsskrivelser at fremstille sig selv mere ynkværdig, end der egentlig var belæg for.²⁰

Men det skulle blive værre for en selvejer som Simon Baad, da Paarups gårde i 1686 blev solgt til Aarsmarke (senere Knuthenborg). Den nye ejer, Eggert Christoffer Knuth, havde siden overtagelsen af godset i 1681 arbejdet ihærdigt på at udvide tilliggendet. I jordebogen for Aarsmarkes bøndergods i 1683 bemærkes det således for selvejergårdene i Hunseby, at de nu er fæstegårde.²¹ Knuth havde ganske vist købt herlighedsretten til selvejergårdene sammen med fæstegårdene, og det mente han åbenbart gav ham adgang til at behandle selvejergårde som fæstegårde. Da der skulle skiftes efter Dorte Hansdatter i 1694, gjorde Simon Baad gældende, at den gård, han havde overtaget som en fri selvejergård efter sin far, nu havde mistet friheden.²² Da han selv døde, og der blev skiftet efter ham i februar 1704, blev gården da også behandlet som en almindelig fæstegård, bortset fra at bygningerne tilhørte boet.

Vi ved ikke mere om Simon Baad, men han døde trods alt som en holden mand. Det var en yderst veludstyret gård, der blev beskrevet i skifteregistreringen. Stuehuset havde en daglig stue opvarmet med en bilæggerovn. Her stod to hulsenge, dvs. alkover, det sædvanlige bord med bænke, en del stole, mv. I den nørre stue, gårdens storstue, var der en seng af egetræ med drejede stolper samt en fyrretræsseng, begge med en umådelig mængde dyner; her blev gårdens velstand lagt til skue. Også i denne stue var der bord og bænke. Hele vejen igen-

nem bar hjemmet præg af solid velstand. Der var således ikke mindre end tre par messinglysestager, fem store tinfade og ti tintallerkener samt to saltkar af tin. Sølv-tøjet var begrænset til et bæger og tre skeer. Gårdens besætning bestod af 18 heste, 5 føl, 10 køer, 1 kvie, 4 kalve og 4 stude samt 19 svin og 7 grise, 5 får, 4 lam og 1 vædder, langt mere end andre samtidige gårde. Den samlede vurdering løb op i ikke mindre end 618 rigsdaler, heraf gårdens bygninger 200 rigsdaler, og der var kun en gæld på 21 daler og 4 mark. Trods velstanden rummede boet ikke genstande, der pegede ud over bondestanden; der var således hverken bøger eller ure.²³

Simon Baad efterlod sin enke Maren Laursdatter samt tre mindreårige børn, hvoraf den ældste, Jørgen, var 11 år. Hun giftede sig hurtigt igen for at kunne drive gården videre. Den nye mand var den 17 år yngre Jørgen Jensen, som fik fæstebrev på ejendoms-gården den 30. juni 1704.²⁴ Ligesom det var tilfældet med Hans Mogensen i 1600-tallet, antog heller ikke han tilnavnet Baad. Gården gik efter hans død i 1739 videre til en søn i dette ægteskab, Jens Jørgensen, og der har ikke boet en Baad i denne gård, før Simon Baads sønneatter Kirsten Jørgensdatter giftede sig med Jørgen Jensens sønnesøn. Hendes brug af navnet Baad skal vi senere vende tilbage til.

Jørgen Baad (o. 1693-1759)

Begge Simon Baads sønner blev kaldt Baad. Det skete ganske vist ikke i skiftet efter faderen, hvor der kun stod fornavne + patronym, men allerede da Laurs, der var den yngste, døde kun syv år gammel i 1705, blev han benævnt *Laurs Simonsen Baad* i skifteprotokollen.²⁵ Hans storebror Jørgen fik også Baad med i fæsteprotokollen, da han blev sat til en gård i 1707, kun omkring 14 år gammel. Det var ikke usædvanligt, at velstillede bønders sønner måtte overtage en

misrøgtet gård,²⁶ som der sikkert også her var tale om; i hvert fald var den tidligere fæster blevet dømt fra gården. I praksis blev Jørgens gård formentlig drevet sammen med stedfaderens. Gården var en af de små gårde i Paarup, men i 1729 fæstede Jørgen Baad endnu en gård, også denne gang en forsømt gård, som den tidligere fæster var blevet fradømt.²⁷ Han drev nu begge gårde, der herefter blev opfattet som en enkelt enhed og hørte til landsbyens store gårde.

Jørgen Baad giftede sig i 1720 med Cathrine Hartvigsdatter fra Østoft, ²⁸ og han fik to sønner i dette ægteskab, men ingen af dem antog navnet Baad, og ingen af dem blev gårdmænd. Den ældste, Hartvig Jørgensen (ca. 1724-1797), blev skræddersvend i Maribo, men fæstede i 1743 et hus i Paarup. Den yngste, Jørgen Jørgensen (ca.1728-1794), døde ugift og blev i folketællingen fra 1787 betegnet som en fattig skrædder. På det tidspunkt boede han som indsidder i Paarup hos sin halvsøster Kirsten og hendes mand Jørgen Jensen. Deres mor, Cathrine, døde kun 35 år gammel i 1730. Som enkemand med to små børn på en gård var Jørgen Baad nødt til hurtigt at finde en ny ægtefælle, og allerede to måneder efter begravelsen blev han trolovet med den ca. 18-årige Inger Nielsdatter Blach fra Tjennemarke i Stokkemarke sogn. I det nye ægteskab blev der født fire sønner og tre døtre. Heraf døde en søn og en datter som børn.

Jørgen Baad er nævnt talrige gange i kirkebogen og stort set altid uden det patronym, som han egentlig også kunne bruge. Kun ved hans to trolovelser/vielser kom Simonsen med, og det samme var tilfældet en enkelt af de mange gange, han var fadder. Hans kone Inger var også en meget benyttet fadder, et tegn på familiens fremtrædende plads i landsbyen. Hun blev oftest blot kaldt *Jørgen Baads hustru*, men nogle få gange *Inger Baads* eller *Inger Jørgen Baads*.

I modsætning til, hvad der var tilfældet med Jørgen Baads forfædre tilbage i 1600-tallet, er der ingen vidnesbyrd om, at han havde lært at skrive. De gange, han skulle skrive under i kirkebogen som forlover, nøjedes han med initialer: *IB* eller *IISB*. Sidstnævnte er endda forkert: hans initialer skulle være *I[Jørgen] S[imon]S[en B]aad*. Derimod skrev hans søn Hartvig Jørgensen under med fuldt navn.

Jørgen Baad døde i 1759 og efterlod en veldrevet gård med en stor besætning og stort set uden gæld, men der var ikke indbo-genstande, der tydede på egentlig velstand. Det virker, som om han havde placeret gårdens overskud i besætning m.m. Der var således ikke mindre end 15 heste, heraf to køreheste, hvilket var meget selv i en tid, hvor fæstebøndernes hestehold var stort pga. hoveriforpligtelserne.²⁹

Jørgen Baads efterkommere i Sørup m.m.

Jørgen Baads tre sønner af andet ægteskab blev gårdmænd i Sørup, og alle tre blev kaldt Baad. Tilnavnet var hidtil udelukkende gået i arv inden for slægtens medlemmer i Paarup, og selv om disse i løbet af 1600-tallet og første halvdel af 1700-tallet havde siddet på fem af Paarups otte gårde, var navnet hidtil ikke blevet hængende ved en enkelt af disse gårde, men havde fulgt slægten. Der kan have været rent praktiske årsager til dette: da Hans Mogensen i 1644 blev ny mand på afdøde Simon Baads gård, kan Simons søn Jørgen allerede have overtaget faderens tilnavn. Det samme var i hvert fald sket i 1704, da den næste Simon Baad døde, og hans enke giftede sig igen. Simon Baads to sønner blev som nævnt allerede kaldt Baad som mindreårige, og da den ene tilmed hed Jørgen ligesom sin stedfader, ville det kun have forvirret, hvis stedfaderen også blev kaldt Jørgen Baad.

Niels og Simon Baad

Men i 1759 var situationen en anden. Nu gik navnet både i arv i slægten og på Jørgen Baads gård i Paarup. Der stod tilmed så megen respekt om slægten og dermed navnet, at *Baad* viste sig at være, hvad man kunne kalde et stærkt navn. To af Jørgen Baads sønner giftede sig til gårde i Sørup, hvor den tidligere fæster havde haft et tilnavn, men hvor disse navne måtte vige for den nye fæsters navn. Simon (1745-1788) giftede sig i 1770 med Hans Bruns enke, og Niels (1741-1785) giftede sig i 1765 med Hans Brøggers enke. Begge brødre blev kaldt Baad resten af deres liv. Men da deres enker døde (henholdsvis 1811 og 1798), blev disse benævnt efter deres første mand: *Maren Bruns*³⁰ og *Kathrine Brøggers*. Sidstnævntes dødsfald blev endda anmeldt af hendes søn af andet ægteskab: *Gaardmand Jørgen Baad i Sørup [lod] jorde sin Moder Kathrine Brøggers*.

Simon fik ingen børn, hvorimod Niels efterlod sig to sønner. Hans (1770-1815) giftede sig til en gård i Keldernæs, og i fæsteprotokollen blev han benævnt *Hans Nielsen Baae*, altså en form for lydskrift af navnet.³¹ I kirkebogen for Stokkemarke sogn bruges hans tilnavn overhovedet ikke, men der bruges i det hele taget ikke mange tilnavne. Der er dog en enkelt undtagelse: ved sin død i 1815 blev han benævnt *Hans Nielsen Brygger!* Så helt havde hans far Niels Baad altså ikke fortrængt sin forgængers tilnavn.

Jørgen Baad i Sørup og på Stibanken (1768-1841) og forbindelsen til Handskemagerbanden

Niels Baads anden søn Jørgen overtog sin fars gård i Sørup, men i 1817 skete der det usædvanlige, at han flyttede fra gården sammen med sin kone og den 25-årige søn, Hans. De fandt deres nye hjem som selvejere i en husmandsudstykning på Stibanken i Ryde sogn, hvor både far og søn også brugte deres tilnavn. Jørgen Baad døde i

1841, og i folketællingen fra 1840 benævnes han husmand, der lever af sine penge. I folketællingen for 1834 var han anført som husmand og aftægtsmand.

Sønnen Hans Jørgensen Baad havde giftet sig i 1821 og var selv blevet husmand på Stibanken. Ejendommen havde en størrelse, så han ind imellem blev kaldt gårdmand. Han fik fire børn, men døde i 1836, kun 46 år gammel. Hans enke Karen Rasmusdatter (eller Jacobsdatter) giftede sig hurtigt igen. Hendes nye mand var tjenestekarl Morten Olsen (1807-1851), der på Stibanken blev kendt som *Morten Olsen Baad*, idet han fulgte skikken med at tage det tilnavn, der havde været brugt på gården.

Det viste sig hurtigt, at Karen havde gjort et dårligt parti. Hendes mand var allerede i august 1837 kommet med i den berygtede Handskemagerbande, der de næste 14 år spredte skræk og rædsel på Lolland gennem en række yderst brutale røverier, hvoraf to endte i mord. Flere af bandens medlemmer boede på Stibanken, der herved fik et meget dårligt ry. Handskemagerbandens hærgen kulminerede i marts 1851 med et bestialske overfald i Støby ved Tillitse. Her myrdede fire af bandens medlemmer en gårdmand, hans kone og to tjenestepiger, hvorefter de stak ild på gården og flygtede med, hvad de kunne finde af værdier. Men kort tid efter blev banden langt om længe fanget, og det lykkedes at få dem til at indrømme deres ugerninger. Gerningsmændene for Støby-mordene, heriblandt Morten Baad, blev fængslet i København. Bandens leder, handskemager Hans Jacob Mortensen, begik selvmord i fængslet, og Morten Baad døde samme sted i oktober 1851 uden at dødsårsagen oplyses,³² medens de to sidste, der havde været med i Støby, blev dødsdømt og henrettet nær gerningsstedet på Lolland.

Da dommen over Handskemagerbandens medlemmer var faldet i august 1852, blev der allerede samme år udgivet en om-

Medlem af Handskemagerbanden Morten Olsen Baads portræt (litografi efter et fotografi) blev bragt sammen med bandens andre hovedmænds i den beretning om retssagen, som blev udgivet i 1852.

fattende redegørelse for hele sagen forfattet af skriveren ved den kommission, der havde behandlet sagen.³³ Det er påfaldende, hvor mange tilnavne, der her anvendes, både om bandens mange ofre og dens medlemmer. De bruges imidlertid på en måde, der egentlig hører til i borgerlige kredse. Således omtales bandemedlemmerne Mads Heden og Morten Olsen Baad som *Heden* og *Baad*. Og gårdmand Jens Hansen Baad i Maglemer, der i 1837 blev offer for et røverforsøg, benævnes *gårdmand Baad*. Bønderne selv ville på det tidspunkt aldrig bruge tilnavnet, uden at fornavnet kom med.

Morten Baads kone, Karen, var død allerede i 1844 efter at have født tre døtre i dette ægteskab, og fire år senere havde han giftet sig med en 20 år gammel pige fra Østofte,

Ane Margrethe Gregersdatter. Med hende fik han to sønner, hvoraf den yngste først blev født efter faderens død i fængslet. Han døde som barn, medens den ældste, Ole Mortensen, blev tjenestekarl. Han valgte i 1874 at vende Lolland ryggen og udvandre til USA. Af forståelige årsager ses han ikke at have brugt tilnavnet Baad.

Hans Jørgensen Baads fire børn voksede op med Morten Baad som stedfader. Datteren Lisbeth Hansdatter (født 1827) giftede sig i 1847 med tjenestekarl Niels Jørgensen, der blev husmand og daglejer på Stibanken, og fik to børn med ham. Men også Niels Jørgensen kom i myndighedernes søgelys, da Handskemagerbanden blev trevlet op i 1851. Han blev dømt for talrige tilfælde af tyveri samt for forsikringssvig, idet han havde aftalt med sin bror, at denne skulle sætte ild på hans hus. Begge brødre blev idømt otte års tugthusarbejde. Det vides ikke, hvad der skete med børnene, men ifølge folketællingen fra 1860 var Lisbeth Hansdatter på det tidspunkt tjenestepige hos skolelæreren i Abed, og det blev oplyst, at hun var gift. Hendes og mandens senere skæbne kendes ikke.

Hendes bror Niels Hansen (1829-85) fik vist sig helt fri af det betændte miljø på Stibanken. Han havde ligesom sine søskende en barndom med Morten Baad som stedfader, og i 1845 boede han stadig hjemme. Ved folketællingen i 1850 var han og broderen Rasmus tjenestekarle hos Mads Jensen på Stibanken (ikke identisk med Mads Jensen Vixnæs, der blev henrettet som medlem af Handskemagerbanden). I 1860 var Niels Hansen blevet skovfoged i Løjet (Stokkemarke sogn) ikke langt fra Stibanken. De fleste gange blev han kaldt Niels Hansen i kirkebogen og i folketællingerne, men et par gange blev der føjet et *Baad* til i parentes, dvs. at han uden tvivl er blevet kaldt Niels Baad i det daglige. Niels' to andre søskendes skæbne kendes ikke.

Peder Baad i Sørup (ca. 1737-1799) og hans efterkommere

I modsætning til sine to brødre giftede Jørgen Baads ældste søn Peder sig ikke med en enke, men med datteren af en netop afdød gårdmand i Sørup. Det skete knap to måneder efter hans fars død i 1759. Hans svigerfar havde ikke noget tilnavn, og Peder blev lige til sin død omtalt som *Peder Baad*. Han var gift to gange, men af hans 13 børn nåede kun de seks voksenalderen. De tre af døtrene blev gift med gårdmænd i henholdsvis Sørup, Maglemer og Keldernæs, og her blev tilnavnet Baad ikke videreført. Den sidste datter, Maren (1784-1849), bragte derimod højst usædvanligt tilnavnet med ind i sit ægteskab. Maren Baad og hendes efterslægt bliver behandlet i næste afsnit. Den yngste af Peder Baads sønner, Jørgen Pedersen Baad (o.1795-1829), blev husmand i Sørup. Han blev gift i 1822, men døde uden at efterlade sig børn.

Efter Peder Baads død i 1799 giftede hans enke sig med den 12 år yngre Jens Pedersen, der tilsyneladende aldrig blev kaldt Baad. Der blev ikke født børn i dette ægteskab. Jens Pedersen og hans kone gik på aftægt i 1816 og overlod gården til hendes ældste søn, Peder (1787-1859).³⁴ Peder Pedersen blev ligesom sin far hele sit liv kaldt Baad. I næste generation blev navnet Baad kun ført videre af sønnen Ole Pedersen Baad (1829-1883), der overtog gården efter faderens død. Navnet Baad dukker dog kun sjældent op i de skriftlige kilder, der omtaler Ole Pedersen Baad. Det kom således ikke med ved hans bryllup i 1855 og kun ved et par af børnenes dåb. Da han døde i 1883, kom Baad med i en parentes i kirkebogen, en form der ofte bruges om et tilnavn, som præsten ikke opfattede som et officielt navn, men som han fandt det nødvendigt at anføre for at identificere den pågældende. På Østofte kirkegård findes en

Stine og Line Baads gravsten på Østøfte kirkegård. De to søstre var ugift og boede ved deres død sammen i et hus i Nørreballe, hvor de døde med få dages mellemrum. Gravstenen findes ikke mere og kendes kun fra en illustration i Rudolph Bertouch: *Menigmands Minde*. 1971. Foto i Stifismuseum Maribo.

gravsten for gårdejer *Ole Pedersen Baad*, men efter stilen at dømme er den først sat i midten af 1900-tallet, da der blev indrettet et familiegravsted.

Ole Pedersen Baads børn var voksne, da navneloven af 1904 gav mulighed for, at der kom overensstemmelse mellem det

officielle efternavn og det navn, folk var kendt under. Ole Baads søn Niels Peder (1868-1935), der havde overtaget gården, og hans to ugifte søstre, Petroline og Ane Kirstine (*Line og Stine*), fik i 1905 kgl. bevilling til at føre navnet Baad i stedet for Pedersen.³⁵

Niels Peder Baads yngste søn Axel Hasling Baad overtog gården i 1939, men allerede i 1918 havde Niels Peder Baad købt endnu en gård i Sørup, matr. 14 a. Her blev hans ældste søn Ove bestyrer; han købte i 1927 gården, som på et tidspunkt fik navnet *Baadsgaard*. Den næstældste søn, Peder Munk Baad, blev gårdejer i Vantore, medens den næststungste, Hans Baad, i 1930 blev gårdejer i Blans.³⁶

Tilnavnet føres videre i kvindelinie

Der er kun fundet to eksempler på, at en pige har ført det tilnavn, hun havde fra sin far, med ind i sit ægteskab, og at navnet er givet videre til de børn, der blev født i dette ægteskab. I begge tilfælde brugte ægtemanden ikke noget tilnavn.

Jørgen Baads datter Kirsten Jørgensdatter Baad (1751-1826)

Jørgen Baads yngste barn, datteren Kirsten, var kun otte år, da hendes far døde i 1759. Hun blev i 1776 gift med gårdmand Jørgen Jensen i Paarup, en sønnesøn af den Jørgen Jensen, der havde giftet sig med hendes farmor, Maren Laursdatter, efter hendes farfars, Simon Baads, død i 1703/1704. Hun blev altså kone på den gamle selvejergård i Paarup, som havde været i slægtens eje i en stor del af 1600-tallet. Hverken hendes mand, hans far eller farfar blev kaldt Baad, men navnet synes at have fulgt hende. Jørgen Jensen døde i 1787, og i hendes andet ægteskab blev der året efter født en datter. Ved dåben blev forældrene benævnt gårdmand Lars Jensen og *Kirsten Baad*. Hen-

Skovfoged Ferdinand Baads gravsten på Skørringe kirkegård. Ferdinand Baad havde egentlig fået navneforandring fra Pedersen til Pedersen-Baad i 1899, men han blev aldrig kaldt andet end Baad. Foto Jørgen Pedersen.

des søn af første ægteskab, Jens Jørgensen, fæstede gården i Paarup i 1815,³⁷ og han blev ligesom sin far osv. ikke kaldt Baad. Derimod brugte hans ældre bror Jørgen, der blev husmand i Reersnæs, sin mors tilnavn, og det gik videre til hans to sønner, Jørgen Jørgensen Baad (1806-1869), der blev daglejer i Reersnæs, senere i Bandholm, og Simon Jørgensen Baad (1809-1890), der blev væver i Reersnæs.

Maren Pedersdatter Baad (1784-1849) og hendes efterkommere

Da gårdmand i Sørup Peder Baads datter Maren i 1806 blev gift med skovfoged Hans Nielsen i Skørringe Skov (Kristians-

sæde gods), bragte hun ligesom sin faster Kirsten familiens tilnavn med ind i sit ægteskab. Hendes mand brugte ikke navnet, men det gik videre til ægteparrets søn. Der er ganske vist ikke fundet skriftlige vidnesbyrd om, at Maren blev kaldt Baad, men hun er den eneste af ægtefællerne, der kan have brugt navnet. Hendes mands baggrund fortæller sig i det uvisse, men han var helt sikkert ikke i familie med nogen af Baad'erne fra Paarup eller Sørup.

Hans Niensens og Marens søn Peder (1810-1878) var i 1834 tjenestekarl hos Kristianssædes skovrider. Han overtog snart efter hvervet som skovfoged i Skørringe Skov efter sin far og blev kendt som skovfoged *Peder Hansen Baad*. Således blev han benævnt i 1838, da han var fadder ved en dåb i Skørringe, medens han mange andre gange kun omtales som skovfoged Peder Hansen. Der er dog ingen tvivl om, at han faktisk brugte navnet Baad, for dødsanmeldelsen til skifteretten efter hans kones død i 1863 kom fra *skovfoged Peder Hansen Baad*.³⁸ Da han selv døde i 1878, blev han benævnt *Peder Hansen Baad*, forhenværende skovfoged.

Peder Hansen Baads søn Rasmus Pedersen Baad (1839-1895) blev den tredje skovfoged i familien, da han i begyndelsen af 1870'erne efterfulgte sin far. Ligesom denne var Rasmus kendt under navnet Baad, som blev tilføjet i kirkebogen ved hans to yngste børns dåb og konfirmation.

Den yngste af Rasmus Pedersen Baads sønner, Ferdinand (1875-1956), rykkede i 1905 ind i skovfogedboligen i Skørringe Skov, hvor han nu blev fjerde generation. Inden da havde han i nogle år været skovfoged i Langet. Han fik kgl. bevilling på navnet Baad allerede i 1899, men han valgte formelt at beholde Pedersen, så hans efternavn egentlig var *Pedersen-Baad*.³⁹ Hans to døtre fik alligevel udelukkende Baad som efternavn. De døde begge ugift.

Hans Peder (1859-1911) var den ældste af Rasmus Pedersen Baads sønner. Han blev uddannet tømrer og flyttede i 1884 til Nykøbing Falster, hvor han etablerede sig som tømrermester. Her blev han kun kaldt Pedersen – det navn han officielt bar iflg. sin dåbsattest, og som blev brugt på næringsbrev, skattelister m.m. Men på et tidspunkt blev det simpelthen upraktisk for ham at hedde Pedersen, da der var endnu to tømrermestre Pedersen i Nykøbing, hvoraf den ene endda også hed Hans Peder til fornavn. Navneloven af 1904 blev anledning til at genoptage brugen af det gamle tilnavn. I Hans Peder Pedersens ansøgning fra december 1904 om at få navneforandring til *Pedersen-Baad* ligesom sin bror blev der

vedlagt attester for, at han selv stadig var kendt under navnet Baad på sin hjemegn, som hans far og bedstefar også havde været det.⁴⁰ Hans ældste barn, datteren Camilla (1893-1990), blev kun døbt Pedersen, men hendes bror Charles (1895-1940) fik føjet Baad ind: Charles Baad Pedersen. Denne sammenstilling af navne blev også brugt om to af fadderne ved Charles' dåb: hans farfar, skovfoged *Rasmus Baad Pedersen*, og hans farbror, assistent *Ferdinand Baad Pedersen*. Så selv om der herskede lidt forvirring om, hvor tilnavnet skulle placeres, må det konkluderes, at navnet Baad var i almindelig brug også i denne del af familien.

Med Hans Peder Pedersen-Baads to børn og deres efterkommere blev navnet spredt ud over hele landet. Charles blev uddannet radiotelegrafist og bosat i Esbjerg. Han sejlede efter udbruddet af anden verdenskrig i handelsflåden, men omkom, da hans skib blev bombet af tyskerne i januar 1940. Charles' to børn (der begge blev døbt Baad uden Pedersen) blev bosat i henholdsvis Silkeborg og Københavnsområdet. Hans Peders datter Camilla giftede sig med en gymnasielærer, og deres fire børn fik alle Baad som mellemnavn. I næste generation (som denne artikels forfatter tilhører) fik de fleste også Baad som mellemnavn, men flere har benyttet sig af adgangen til at droppe det egentlige efternavn og hedder nu kun Baad.

Bekendtgørelser.

—:—
†

Vor inderlig elskede Mand og
Fader, Tømrermester
H. P. Petersen-Baad,
hensov stille og roligt i Gaar.
Nykøbing p. F., den 28. April
1911.

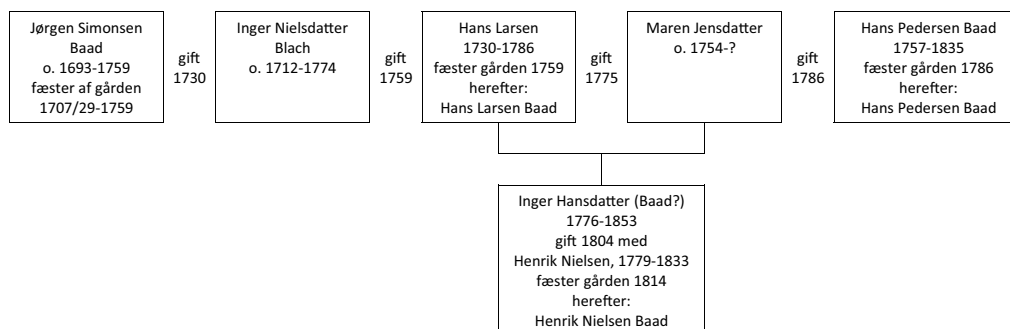
Paa Familiens og egne Vegne:
Frederikke Petersen-Baad,
født Schrøder.
Camilla Petersen-Baad.
Charles Petersen-Baad.
Begravelsen foregaar Tirsdag den
2. Maj Kl. 1 fra Kirken.

Dødsannonce for Hans Peder Pedersen-Baad. Tømrermesteren i Nykøbing brugte det sammensatte efternavn, som han havde fået bevilling til i 1905. Men som det ofte var tilfældet, tog man det ikke så nøje, om Pedersen blev stavet med d eller t. Annoncen blev bragt i Lolland-Falsters Stiftstidende den 28. og 29. april samt 1. maj 1911.

Senere fæstere af Jørgen Baads gård i Paarup og deres efterkommere

Indtil Jørgen Baads død i 1759 var tilnavnet Baad kun gået i arv i slægten, hvis medlemmer som tidligere nævnt endda flyttede mellem forskellige gårde i Paarup, uden at navnet blev hængende der. Men fra 1759 ses navnet også at blive knyttet til de skiftende fæstere af Jørgen Baads gård i Paarup.

Fæsterne af Jørgen Simonsen Baads sammenlagte gård i Paarup indtil 1833.

Hans Larsen Baad (1730-1786)

Efter Jørgen Baads død stod den 47-årige enke Inger Nielsdatter tilbage med en fæstegård. Den ældste søn Peder tjente hjemme, og man kunne vente, at han skulle overtage gården. Men som tidligere omtalt giftede han sig umiddelbart efter faderens død til en gård i Sørup, og hans mor betalte indfæstningen som kompensation for den løn, Peder havde til gode for seks års tjeneste. Inger Nielsdatter valgte i stedet at gifte sig igen, og da skiftet efter Jørgen Baad blev sluttet den 26. marts 1760, blev der samme dag udstedt fæstebreve til både hendes nye mand på gården i Paarup og til Peder på gården i Sørup.⁴¹

Inger Nielsdatters havde giftet sig med den 18 år yngre Hans Larsen/Lauridsen, der havde været tjenestekarl på Maribo Ladegård. Allerede i 1761 kan det ses af kirkebogen, at han har fået tilnavnet *Baad*. Da er *Hans Baads kone* fadder, og i de følgende år ses han i ofte i fadderlisterne under navnet *Hans Baad*. Grunden til, at han ikke beholdt navnet Hans Larsen, kan være den simple, at der i denne periode også boede en anden Hans Lauridsen i Paarup.⁴² Inger Nielsdatter døde i 1774, og Hans Baad giftede sig igen. Han var nu 45 og hans nye kone Maren Jensdatter var 21. I dette ægte-

skab blev født fem børn, hvoraf de fire døde som børn. Kun en datter, Inger Hansdatter, nåede voksenalderen.

Hans Pedersen Baad (1757-1835) og hans søn

Hans Larsen Baad døde i 1786. Han blev begravet den 27. januar, og allerede den 11. februar trolovede enken *Maren Jensdatter Baads* sig med den næsten jævnaldrende Hans Pedersen fra Erikstrup. Også han antog navnet *Baad*, og ligesom med Hans Larsen kan der være den praktiske grund, at der var en anden gårdmand ved navn Hans Pedersen i Paarup. Den nye Hans Baad og hans kone fik to børn, hvoraf sønnen Jens blev kaldt *Jens Hansen Baad* allerede ved sin konfirmation i 1803. I 1820 flyttede Jens til Maglemer og blev gift med en gårdmandsenke der, og navnet Baad fulgte ham hele livet. Således hed han Jens Hansen Baad, både da hans datter blev døbt, og da hun blev konfirmeret, samt da hans kone og han selv blev begravet (1841 og 1866). Men alligevel blev han gennem hele sin tid i Maglemer kun kaldt *Jens Hansen* i folketællingerne. I 1837 var han så uheldig at blive offer for et af Handskemagerbandens indbrud. En nat i december brød fire medlemmer af banden, heriblandt handske-

mageren selv og Morten Olsen Baad, ind på gården. Deres forehavende mislykkedes dog, da Jens Baad og hans tjenestekarl satte sig til modværge.⁴³ Jens Baad fik ingen sønner, og en datter og svigersøn overtog gården. Navnet Baad blev ikke ført videre her.

Henrik Nielsen Baad (1779-1833) og hans efterkommere

Gården i Paarup blev udflyttet i 1814 og fik sin nye plads på nuværende adresse Paarup Møllevvej 230.⁴⁴ Den udflyttede gårds nye fæster blev Henrik Nielsen, der i 1804 havde giftet sig med Hans Larsen Baads og Maren Jensdatters datter Inger (1776-1853). Henrik Nielsen havde i nogle år haft en fæstegård i Højsmarke, Sandby sogn, men vendte nu tilbage for at overtage Ingers fødegård. Indtil da var tilnavnet Baad aldrig blevet brugt om ægteparret, men ved datteren Gertruds konfirmation i 1825 benævnes han *Henrich Baad*, i øvrigt den eneste gang i kirkebogen. Inger Hansdatter kaldes *Inger Baad* en enkelt gang, nemlig da hun var gudmor ved en dåb i 1820. Det kunne tyde på, at familien rent faktisk var kendt som *Baad*. Tilnavnet kan i dette tilfælde være arvet på to måder: enten ved at Inger Hansdatter hele tiden har været kaldt Inger Baad, eller ved at navnet stadig var knyttet til gården, og at Henrik Nielsen antog navnet i forbindelse med, at han blev den nye fæster. Familien fik i alt fem børn, men de tre ældste døde, før de nåede voksenalderen. Tilbage var sønnerne Hans (1819-51) og Niels (1815-80).

Hans blev i 1840 gift med en gårdmandsenke i Erikstrup. Han døde af tyfus i 1851 og efterlod sig ingen børn. Ved sin død blev han kaldt *Hans Henrichsen Baad*, men navnet gik ikke videre på denne gård.

Efter sin fars død i 1833 blev Niels bestyrer af gården i Paarup. Hans mor havde overtaget fæstet af gården efter mandens død, men afstod det til sønnen, som købte

gården i 1852. Han fik seks børn, men ved ingen af dåbsindførslerne blev han kaldt Baad, og det samme var tilfældet ved børnenes konfirmation med en enkelt undtagelse: da Anders Peter blev konfirmeret i 1858, blev faderens navn angivet som *Niels Henrichsen Baad*. Ved sin død i 1880 blev hans navn anført som *Niels Henriksen (Baad)*. Det ser altså ud til, at tilnavnet stadig var i brug hos familien på gården i Paarup, og i hvert fald tre af Niels Henriksen Baads sønner (de nedenfor nævnte Hans Henrik, Anders Peder og Christian) førte navnet videre. Gården i Paarup gik ud af familiens eje i 1886, og navnet har ikke siden været knyttet til gården, som nu hedder Nedergaard.⁴⁵

Ligesom det havde været tilfældet i midten af 1700-tallet, blev tre sønner fra gården i Paarup gårdmænd andre steder og tog alle tre deres fars tilnavn med. Hans Henrik Nielsen Baad (1842-90) giftede sig i 1866 ind på en gård i Reersnæs. En af hans døtre blev gift med møller Paaschburg, som overtog gården, og deres børn kom selvfølgelig til at hedde Paaschburg. Efter Hans Henrik Nielsen Baads død i 1890 har der ikke boet en Baad her, men navnet er bevaret som gårdnavn i formen *Baadsminde*, som stadig bruges.⁴⁶ I dag drives der et dræningsfirma på stedet.

Niels Henriksen Baads anden søn, Anders Peder Nielsen Baad (1843-1917), flyttede i 1874 til Blans, hvor han forpagtede Stokkenæsgaard.⁴⁷ Da der i 1880 og 1890 blev holdt folketællinger, fungerede han som tællingskommissær og underskrev sig henholdsvis *Peder N. Baad* og *P. Baad*, men han anførte sit fulde navn i optællingslisten: *Anders Peder Nielsen Baad*. Børnene kaldte han derimod kun Nielsen. I 1901 var der en anden tællingskommissær, og han skrev navnet som *Peder Nielsen Baae*, dvs. med den lokale udtale.

Gården Baadsminde i Reersnæs. Stuehuset ligger der stadig, men der er ikke længere navn på det, selv om navnet endnu bruges og indgår i firmaet Scandræns mail-adresse. Maribo Lokalhistoriske Arkiv.

Peder Baad fik i alt seks børn, der på nær den yngste kun blev døbt med efternavnet Nielsen. I 1905 fik Peder Baad kgl. bevilling til at føre navnet Baad sammen med de to sønner Vilhelm (f. 1882) og Georg (1877-1962) samt datteren Martha.⁴⁸ Georg Baad giftede sig til en gård i Blans og blev også sognefoged samt medlem af sognerådet.⁴⁹ Vilhelm Baad blev arbejdsmand, boede en overgang i Saksøbing og slog sig derefter ned i Kragenæs, først som fisker (folketælling 1916) og derefter som savskærer på Kragenæs Savværk. Vilhelms og Georgs børn blev alle døbt Baad.

Den tredje af Niels Henriksen Baads sønner var Christian (1845-1897), der giftede sig i 1874 og blev gårdejer i Højreby. Hele sin tid i Højreby blev han kaldt *Christian Nielsen Baad*. Der var endnu en gårdejer ved navn Christian Nielsen i Højreby i

denne periode, og det kan være grunden til, at den nyttilflyttede så konsekvent benyttede sit tilnavn. Hans to ældste børn blev begge døbt Nielsen, medens den yngste søn i 1881 fik navnet *Niels Baad Nielsen*. Christian Nielsen Baad døde pludseligt, og hans enke var tilsyneladende flyttet fra sognet, da der blev holdt folketælling i 1901. Børnenes videre skæbne kendes ikke.

En beretning som denne om tilnavnet Baad kan uden tvivl skrives om mange andre af de gamle folkelige tilnavne på Lolland og Falster. Den illustrerer, hvordan et stærkt tilnavn er overleveret fra omkring 1600 til begyndelsen af det 20. århundrede, da den nye lov om navneforandring gav mulighed for at få bragt overensstemmelse mellem, hvad folk blev kaldt, og hvad de formelt hed. Navnets styrke bevirkede, at det kunne

brede sig ved giftermål ind på gårde, hvor et andet tilnavn havde været brugt, som vi så det med Jørgen Baads tre sønner, der i anden halvdel af det 18. århundrede flyttede fra Paarup til Sørup. Hos de tre brødre gik navnet kun videre fra far til søn i Peder Baads efterslægt, og denne gren tog officielt navnet i 1905. Et eksempel på overlevering af navnet i kvindelinie findes i Peder Baads datter Marens efterslægt, der uafhængigt af den anden linie ligeledes fik bevilling på navnet i 1905. Endelig er den gamle skik med, at en ny mand på en gård tager formandens tilnavn, repræsenteret ved de tre fæstere, der fulgte Jørgen Baad på gården i Paarup efter hans død i 1759. Også her fik efterkommere bevilling på navnet i 1905.

Margit Baad Pedersen, f. 1946. Mag. art. i etnologi. Har i tidens løb skrevet om mange forskellige kulturhistoriske emner som f.eks. landkøbmænd, kalkstenshuse, Køng Fabrik og spindeskolerne samt Karise og Haslev stationsbyer. Er nu pensioneret og bor på Fyn.

Noter

1. Iflg. S.V. Wiberg: Almindelig dansk præstehistorie. 1870-1873, side 697, var Hans Madsen Bruun sogneprest i Østofte 1591-1612.
2. RA. Lensregnskaber. Halsted Kloster len. Ekstraskattemandtal, Købelev sogn, Skovbølle. 1610 ff. P. Petersen har kun et enkelt eksempel på navnet Sprøgger, netop fra Skovbølle i 1610.
3. RA. Maribo Kloster birk. Tingbog 1663-1673.
4. Danmarks Adels Aarbog 1884 samt Trap Danmark, 5. udgave. Bind 11. Maribo Amt. 1955. Kaare Rübner Jørgensen: Ny vin på gamle flasker. Maribo Kloster efter reformationen. Bilag: Kendte nonner i Maribo ca. 1530-1620. ([www.http://ruebnerus.dk/page20f.html](http://ruebnerus.dk/page20f.html))
5. RA. Lensregnskaber. Halsted Kloster len og Ålholm len. Ekstraskattemandtal 1610ff.
6. RA. Danske Kancelli. Fynske og Smålandske tegnelser. 1572-1596. Fol. 517-18.
7. RA. Lensregnskaber. Halsted Klosters jordebog 1584-85 samt Ålholm len. Ekstraskattemandtal.
8. Niels Holtse: Om Fællesskabet i Østofte-Bandholm og Stokkemarke Sogne. Lolland-Falsters historiske Samfund. Aarbog 1945, side 369-390. Om adelsgården: side 374. Se også Trap, anf. bind, side 840-841.
9. Om skovfogedernes opgaver i ældre tid, se: Bo Fritzboeger: Kulturskoven. Dansk skovbrug fra oldtid til nutid. 1994. Side 346-348.
10. RA. Lensregnskaber. Maribo Kloster og Ålholm len. Regnskaber 1641-42.
11. RA. Lensregnskaber. Maribo Kloster og Ålholm len. Regnskaber 1645-46.
12. Hendes navn kendes fra tingbogen (1. marts 1672).
13. Tingbogen under datoerne: 28. april 1665, 2. juni 1665, 14. juli 1665, 3. november 1665, 6. april 1666, 24. august 1666 og 8. februar 1667.
14. RA. Lensregnskaber. Ålholm len. Ekstraskattemandtal 1656. Tingbogen, 6. marts 1668.
15. Tingbogen, 20. maj 1670.
16. Tingbogen, 1. maj 1672.
17. Voldgiftsmand udpeget af birketinget: 26. februar 1664. Mægler på eget initiativ f.eks. 6. december 1672 og 17. januar 1673.
18. RA. Rentekammeret. Fyns renteskriver. Kommission af 28. november 1682 vedrørende enkedronning Sophie Amalies livgeding på Lolland og Falster. Blandt kommissionsakterne ligger et skattemandtal for 1.1.1680-1.1.1681.
19. RA. Knuthenborg gods. Skifteprotokol 1685-1696, fol. 80-81.
20. RA. Rentekammeret. Fyns renteskriver. Kommission af 28. november 1682 vedrørende enkedronning Sophie Amalies livgeding på Lolland og Falster. Kommissionsakter.
21. Gustav Ludvig Wad: Om Eggert Christoffer Knuth og Søster Lerche. 1881. Side 138 og 140.
22. RA. Knuthenborg gods. Skifteprotokol 1685-1696, fol. 80-81.
23. RA. Knuthenborg gods. Skifteprotokol 1696-1707, side 281-289.

24. RA. Knuthenborg gods. Fæsteprotokol 1684-1719, side 231.
25. RA. Knuthenborg gods. Skifteprotokol 1696-1707, side 354-355.
26. Karl Rasmussen: Krongodserne paa Lolland-Falster. Lolland-Falster Historiske Samfund. Aarbog 1917, side 29-73. Om velstående mænds sønner side 47.
27. RA. Knuthenborg gods. Fæsteprotokol 1719-1739, side 201-202.
28. Oplysninger om kirkelige handlinger i resten af artiklen er hentet i kirkebøgerne, og der er ikke givet præcise henvisninger i hvert enkelt tilfælde.
29. RA. Knuthenborg gods. Skifteprotokol 1739-1768, fol 129-131.
30. Fejl i kirkebogen. Simon Baads kone hed *Bodil* Hansdatter. Præsten har forvekslet hende med hendes datter Maren af første ægteskab, hvis mand anmeldte dødsfaldet, men alderen passer på Bodil Hansdatter.
31. RA. Knuthenborg gods. Fæsteprotokol 1768-1812, 29. september 1801.
32. Kirkebog for Københavns Fængsel, København, 1831-1891. (Arkivalieronline, opslag 83)
33. J.P. Petersen: Commissions-Dom i Justits-sagen betreffende Mordene i Støby og paa Vaarskovgaard samt flere andre paa Lolland begaaede grove Forbrydelser afsagt den 5te August 1852. 1852.
Heidi Pfeffer: Handskemagerbanden. Historien om en durkdreven skurk og hans venner. (www.nakskovlokalarkiv.dk/images/artikel.pdf)
34. RA. Knuthenborg gods. Fæsteprotokol 1815-1823. 7/7. Side 608-615.
35. RA. Maribo byfoged. Navnesager 1904-1938.
36. Henning Steen Christensen: Grevskabet Knuthenborgs gårde og huse. Stokkemarke sogn, side 171. (www.hensch.dk/). I det følgende refereres til: Hensch + sogn og sidetal.
37. RA. Knuthenborg gods. Fæsteprotokol 1815-1827. 7/5, side 10-16.
38. RA. Fuglse Herred. Skifteprotokol 1857-63. Fol. 435. (Arkivalieronline, opslag 440)
39. RA. Justitsministeriet. 1. kontor. Journalsager 1905. F 636. Navneforandringssag for Carl Ferdinands bror Hans Peder Pedersen-Baad.
40. Se note 39.
41. RA. Knuthenborg gods. Fæsteprotokol 1739-1770, nr. 348 og 349.
42. Nytårsdag 1763 fik denne Hans Lauridsen en datter døbt, og blandt fadderne var Hans Baad, hvilket jo udelukker, at der kan være tale om den samme person.
43. J.P. Petersens redegørelse for sagen (note33), side 19-20.
44. RA. Knuthenborg gods. Fæsteprotokol, Knuthenborgske distrikt, 1815-1827, side 41-47. Hensch, Østofte sogn, side 170.
45. Hensch, Østofte sogn, side 170.
46. Hensch, Bandholm sogn, side 78.
47. Hensch, Stokkemarke sogn, side 59, samt folketælling 1901.
48. RA. Maribo byfoged. Navnesager 1904-1938.
49. Levnedberetning i Ordenskapitlet fra 1940 i anledning af hans udnævnelse til Dannebrogsmænd.